

Nyhetsbrev om nationalparken

Nyhetsbrevet om Färnebofjärdens nationalpark utges av förvaltaren, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, två gånger per år.

Syftet är att sprida information om aktuella händelser, som berör nationalparken.

Nyhetsbrevet sänds som gruppöfsändelse till dem som bor nära parken. Om du inte får nyhetsbrevet kan du lämna din adress till naturum i Gysinge, så ser vi till att du får brevet hemskickat till dig från och med nästa nummer.

Nyhetsbrevet finns även att hämta vid naturum i Gysinge.

Nationalparksförvaltningen

Länsstyrelsen i Gävleborgs län
801 70 Gävle
Tel. 026-17 10 00

Kontaktperson
Jonas Lundin
Tel. 026-17 12 53
jonas.lundin@x.lst.se

• **Platskontor**
Naturum Färnebofjärden
Gysinge Bruk
810 21 Gysinge
Kontaktperson
Jennie Dalethsson
Tel 0291-47 10 46
Mobil 070-508 43 32
Fax 0291-47 10 49
jennie.dalethsson@x.lst.se

• **Hemsida**
www.farnebofjarden.se

Vill du besöka oss på kontoret är det bra om du ringer först, så att vi finns på plats.

Länsstyrelsen
Gävleborg

Färnebofjärden

NYHETSREBREV FRÅN FÄRNEBOFJÄRDENS NATIONALPARK

NR 2/2008 • WWW.FARNEBOFJARDEN.SE

FOTO: IC SCHOU/BIOPIX

Vildsvin på väg. Spår efter vildsvin har setts i Färnebofjärdens nationalpark. Än så länge rör det sig om ensamma grisar som vandrar i området. (Vildsvinen på bilden är inte fotograferade i Färnebofjärden.)

Vildsvin i nationalparken

En ny art är på väg att etablera sig i Färnebofjärdens nationalpark. På flera ställen har vildsvin lämnat spår efter sig.

Än så länge är det inte så många spår, vilket tyder på att det är ensamma grisar som rör sig i området. Vad etableringen av vildsvin innebär för nationalparken på sikt vet vi inte idag. På andra ställen där man fått in vildsvin har det visat sig att skadorna inte blir så stora, såvida det inte handlar om jordbruksmark.

Tyresta nationalpark har inte många vildsvin och inga större problem, men i reservaten runt omkring är det problem på odlingsmarken.

I Söderåsens nationalpark är det inte heller några större problem, däremot i angränsande områden med jordbruksmark. Vildsvinen bökar

sönder vallarna, vilket medför problem när fodret ska skördas. De ger sig även gärna in i annan brukad mark som åkrar och potatisodlingar.

Anna Jansson

FAKTA VILDSVIN

▼ Efter tvåhundra års frånvaro är vildsvinet åter tillbaka i de svenska skogarna. Vildsvin är skygga och man ser dem sällan på dagen, däremot är det lättare att upptäcka spåren de lämnar efter sig. De bökar i marken i jakt på ätbara växtdelar, skrubbar sig mot träd och rullar sig i lergropar.

Vildsvin är allätare, men födan utgörs främst av vegetabilier. Från juli och framåt hösten äter de mycket frön och frukter, och ger sig då på odlade grödor. Den animaliska födan utgörs främst av daggmaskar, insektslarver och andra ryggradslösa djur. Även större djur, som smågnagare konsumeras när tillfälle ges.

Källa: Jägarförbundet

Restaurering klar

▼▼ Åsbyvallen har restaurerats och kommer nästa sommar att slätras för första gången sedan 1940-talet.

Sidan 2

Hackspettsvakt

▼▼ Under sommaren sattes fyra vitryggiga hackspettar ut i Färnebofjärdens nationalpark. Karl Nyremo har vaktat dem.

Sidan 3

Ett år på naturum

▼▼ Bäversafari och båtturer är några av de populära aktiviteter som naturum ordnat under året. Läs mer om året som gått.

Sidan 4

FOTO: JENNIE DALETHSSON

Slätter till sommaren. Nästa år ska den gamla älvängen Åsbyvallen slåttas för första gången sedan 1940-talet. Slåttern har förberetts genom att träd, buskar och sly röjts bort med hjälp av maskiner. Växter som revsmörblomma (lilla bilden tv) och kärnbräsa (lilla bilden th) gynnas av slåttern.

Åsbyvallen i väntan på slåttern

Åsbyvallen är restaurerad och ängsmarken öppen igen. Träd, buskar och högt gräs har tagits bort och stora tuvor jämnats ut. Nästa sommar ska den gamla älvängen slåttas igen för första gången sedan 1940-talet. Förhoppningen är att många arter ska komma tillbaka och trivas.

Åsbyvallen är en gammal fuktig älväng där människor bedrivit slätter sedan lång tid tillbaka. Varje sommar slogs stora arealer med lie. Gräset torkades och förvarades i ängslador. Under vintern forslades det värdefulla fodret hem till djuren över frusna marker.

Idag är det dock många år sedan någon slog Åsbyvallen med lie, inte sedan 1940-talet har ängen slåttats. Marken växte därför snabbt igen. Träd, buskar, stora tuvor och högt gräs bredde ut sig, samtidigt som arter som vill ha ljus och mindre konkurrens försvann. Men nu har Åsbyvallen restaurerats. Träd och sly har röjts bort och marken förberetts för slätter.

– För att få bort stora tuvor har det även gjorts en lätt fräsning av marken, berättar Peter Ståhl, biolog vid Länsstyrelsen i Gävleborg.

Visar hur det såg ut en gång

De gamla älvängarna var tidigare en viktig del av landskapet. Genom att restaurera Åsbyvallen är det nu möjligt att visa hur det såg ut en gång i tiden. Det är också en viktig åtgärd för växt- och djurlivet.

Peter Ståhl påpekar att det inte går att säga vad som verkligen händer med växtligheten efter restaureringen. Det tar lång tid att åter skapa en slättergynnad flora, och ingen vet exakt hur det såg ut när området hävdades.

– Tidigare erfarenhet visar att små arter och sådana där bladrossetten sitter långt nere vid marken gynnas av slätter. Men många arter är borta sedan länge.

Förr transporterades hö från ängsladorna på vintern. Många frön ramlade säkert av på vägen och bidrog till spridningen.

– Det fungerar inte idag, men kanske kan frön från växter som sprids med vinden, till exempel orkidéer, spridas enklare, säger Peter Ståhl. Det kan också finnas kvar växter i kant-

zonerna som nu får en större möjlighet att sprida sig.

Han berättar att det finns en del arter som reagerar snabbt på ändrade förhållanden. Ett exempel är mossor, som det inte har funnits så mycket av när det har varit igenväxt.

– De kommer nog snart tillbaka på Åsbyvallen, inom fem år skulle jag tro.

Slätter i sommar

Före restaureringen dominerades marken av det höga gräset grenrör, som växer tätt och kompakt. Men vid slätter och bete har det inte samma chans att växa till sig. Däremot kan madrör, en släkting till grenrör som gillar hävd få större spridning. Gökbomster, älvmyskgräs och ängsbräsa är också arter som gynnas av ljus och kan passa in. De finns dessutom kvar i området.

– Det ska bli spännande att se vad som händer inom några år.

Under vintern ska alla träd och buskar som tagits bort flisas. Nästa sommar är det äntligen dags för slätter igen på den numera öppna älvängen.

Marita Gustavsson

Planerad bränning i Tinäset...

▶▶▶ Det såg länge ut som om skogsbränningen inte skulle bli av den här sommaren heller, men så började det torka upp och den 31 juli var det dags.

Mycket folk var på plats och Skogsstyrelsen, som var bränningsentreprenör, var beredd. De tände från norra änden av området och jobbade sig söderut. Men vädret ville inte vara med, så när cirka 8 ha av skogen brunnit började det

regna och bränningen avbröts. Omkring 27 ha blev obränt av det som var planerat, men resten får vänta.

Så är det att jobba med naturen, vi råar inte över den utan får anpassa oss efter de förutsättningar som ges, oavsett hur mycket förberedande arbete som är nedlagt.

Vi tar nu nya tag, följer upp årets bränning samt planerar inför nästa bränningstillfälle.

Anna Jansson

...och oplanerad på Torrön

▶▶▶ Släcka bränder kan man få göra när det inte handlar om en planerad naturvårdsbränning.

Under sommaren var det nära att det blev en stor brand på Torrön, då några besökare i parken gjort en egen grillplats och lämnat den inte helt släckt. Området som antändes blev som tur var inte så stort, det upptäcktes i tid. Däremot hade elden krupit ner i marken och efterlämnat en stor grop. Personalen

på förvaltningen fick hålla koll på området flera dagar för att inte elden skulle blossa upp.

I nationalparken är det endast tillåtet att elda på iordninggjorda eldplatser. Om Torrön tagit eld hade en stor del av vår aspskog brunnit upp – en gammal lokal med cinnoberbagge – och vi skulle haft tur om vi kunnat rädda den nyrustade stugan på Torrön.

Anna Jansson

Spaning efter vittryggen

FOTO: KARL NYREMO

Vaktar hackspettar. Karl Nyremo har under sommaren haft daglig uppsikt över de vitryggiga hackspettar som släppts ut i Färnebofjärdens nationalpark.

Under sommaren 2008 sattes ytterligare fyra vitryggiga hackspettar ut i Färnebofjärdens nationalpark, en hona och tre hanar. Den som blev utsedd att ta hand om nykomlingarna i år var Karl Nyremo, en naturälskare och naturfotograf från Tärnsjö.

Morgon och kväll har Karl Nyremo matat vitryggarna med mjölmask och foder, och från gömslet ägnat åtskilliga timmar åt att följa fåglarnas rörelser.

– Strax efter utsläppet höll sig alla fyra fåglarna nära utsättningsplatsen, berättar han. Sen började de ta vidare svängar. Men vid varje besök visade sig åtminstone en av de fyra fåglarna. I början kom honan ofta tillbaka till buren för att dricka vatten och även för att bada i vattenskålen.

Händer något hela tiden

Hur var det då att sitta i gömslet dag efter dag? Det skulle kunna bli långtråkigt om det inte vore för att det ofta händer saker, säger Karl Nyremo.

– Rätt vad det är dyker det upp någonting, då vaknar man till och får något att titta på. Röd-haken brukar komma nära, och det är mycket gärdsmyg i området. En dag svepte en duvhök förbi. Då blev det helt tyst. Alla fåglar var borta och som tur var höll sig även vitryggarna undan.

Men myggen då? undrar jag.

– Det var inte så farligt, jag hade på mig myggstift för att jag inte skulle vifta och störa fåglarna.

Under timmarna i gömslet har Karl Nyremo kunnat följa händelseutvecklingen på nära håll.

– I början flyttade vitryggen på sig om det kom någon större hackspett till talgollen, berättar han. Men nu har det blivit tvärtom, storhacken flyttar på sig när vitryggen kommer.

– Fåglarna far omkring till olika träd, hackar av barken och plockar ut något ätbart. De kommer även ner till talgollarna, därefter upp i träden och hackar, sen vidare hit och dit.

Både honan och hanarna blev mer rörliga ju längre tid som gick.

– I början var honan borta några dagar och sen över en vecka. Glädjen var stor när jag satt vid gömslet och honan kom tillbaka.

Ett gott tecken

Att den vitryggiga hackspetten kanske är på väg tillbaka i Färnebofjärden är ett gott tecken. Ett område som duger åt en vitrygg är nämligen en plats med höga naturvärden, där också många andra arter – vanliga och ovanliga – kan klara sig.

Nu återstår en väntan på att fåglarna ska hitta revir och häcka, vilket troligen sker tidigast om två år. Förutsättningen är naturligtvis att vitryggarna blir kvar i området över vintern. Något som bland annat beror på hur hård vintern blir.

Nationalparksförvaltningen kommer att hänga ut mycket talg till fåglarna, så att tillgången på mat ska vara god under vintern.

Jennie Dalethsson

Vitryggig hackspett.

FOTO: KARL NYREMO

NOTERAT

Asp i Dalälven?

▼ Under juli genomförde Länsstyrelsen i Gävleborg i samarbete med Länsstyrelsen i Uppsala och Upplandsstiftelsen ett riktat nätfiske i de öppna fjärdarna i Dalälven. Syftet var att försöka fånga fisken asp, som historiskt funnits i Dalälven. Då arten är rödlistad och klassad som sårbar är det av betydelse att få en bild av dess utbredning.

Tyvärre fångades inte någon asp denna gång. Men det rör sig om stora vattenvolymer och ett begränsat provfiske, så det går inte att utesluta att det ändå finns asp i Dalälven. Länsstyrelsen tar tacksamt emot uppgifter om fångad asp i dessa vatten, gärna med foto.

Nyrustade stugor

▼ Bengts stuga på Gärdsvikarna (bilden ovan) är nyrustad och kommer att stå öppen för alla. Det är en mysig liten stuga med fyra sängplatser och en nyrustad kamin. Tag med eget liggunderlag och sovsäck vid övernattnings.

Stugan vid Alderbäcksrör är också färdigrustad. Den är öppen för allmänheten 1 januari-15 augusti, sedan är stugan stängd under jakt säsongen.

ILLUSTRATION: INGELÖV ÅSTRAND

Bäverjakten 2008

▼ Jakten under 2008 pågick från 14 mars till 13 maj då sammanlagt 20 bävrar fångades.

I Färnebofjärden jagas bävern med fälla, och det är inte alltid så lätt. Vattennivån måste vara konstant en period för att fällan ska sitta bra. I dagsläget sker korttidsregleringar i Tyttbo, vilket medför stora problem.

Bävrarna är koncentrerade till vissa områden kring Tyttbo, Lillån-Storån samt runt Vedön och Mattön, men vid Gysinge och Sevedskvarn jagas det inte.

Totalt har 122 bävrar fångats under åren 1995-2008.

Lyckat fiskgjuseår

▼ Färre häckande fiskgjusar, men många ungar som överlevde. Så kan fiskgjus säsongen i Färnebofjärden sammanfattas.

Vid elva boplatser ruvade fåglar när inventeringen började i maj, det lägsta antal som observerats under de tio senaste åren. När det var dags för ringmärkning av ungarna i början av juli hade dock bara två häckningar avbrutits. Vid nio boplatser var det full aktivitet och i genomsnitt märktes två ungar per bo. Ungarna i kullarna var jämnstora och välnärda.

Glädjande nog fanns det fåglar kvar vid alla nio boplatser i augusti, ingen av de ringmärkta ungarna hade gått förlorad. I år blev arton ungar flygga i parken, två ungar per bo, vilket är sex fler än i fjol och flest någonsin under de år fiskgjusarna inventerats.

Inga-Britt Persson

Gröna Kunskapshuset

▼ Arbetet går vidare med att sätta de olika projekten i Gröna Kunskapshuset, GK. Fler besökare och grupper upptäcker oss och det vi har att erbjuda, i form av guidade turer, kanotuthyrning och en mötes- och informationsplats.

- Tre studenter från utbildningen av trädgårdsmästare vid Wij trädgårdar planerade och anlade den blivande "Fjärilsträdgården" som sitt examensarbete.

- I samarbete med Naturskolan i Uppsala har vi genomfört lärarfortbildningar "Att lära in matematik ute". En annan aktivitet har varit våra äventyrspedagogikuppgifter.

- Våra månadsaktiviteter i samarbete med Naturskyddsföreningen i Heby är uppskattade.

- Den 1 december kommer vi att ha en "kura-skygning-kväll" med skrönor om Stad-Arvid berättade av Lars Löof och Lena Jarlgård.

Se även www.gkh.se.

Inga-Britt Persson

PERSONALNYTT

- **Anna Jansson** har börjat jobba igen.
- **Karin Jakobsson** är tjänstledig till sista mars.
- **Jennie Dahletsson** vikarierar för Karin Jakobsson.

Gruppförsändelse till hushåll

Svanenmärkt trycksak på 100% returpapper

Produktion: Journalistgruppen Media 21 • Tryck: Arkpressen november 2008

AVSÄNDARE:

Länsstyrelsen
i Gävleborgs län
801 70 Gävle

Populära aktiviteter i naturum

Naturum har fortsatt med de aktiviteter som lockat många deltagare tidigare år, främst bäversafari och båtturer. Totalt har vi arrangerat fem bäversafaris och sexton båtturer under senaste halvåret. Detta fortsätter även nästa år.

De återkommande tipspromenaderna med olika teman kommer även de att dyka upp i fortsättningen.

Naturum har ett väl fungerande samarbete med ett flertal aktörer. Ett exempel på detta är Studieförbundet som har samarrangerat ett flertal aktiviteter med oss under året.

Den 24-25 maj firade Färnebofjärdens nationalpark **10-årsjubileum** och naturum var med och arrangerade ett digert programutbud tillsammans med nationalparksförvaltningen.

I september erbjöd naturum två aktiviteter med svamp tema. Den 7 september var det **svampens dag** där svampkännaren Erik Sundström berättade om svamp och Kerstin Bodell från Studieförbundet visade hur man kan färga garn med hjälp av svamp. Den 27 september erbjöd naturum en gratis **svampexkursion** med Erik Sundström, som lockade många deltagare.

Den 28 september var det **skördemarknad** i Gysinge och naturum passade på att bjuda in äppelexperterna Olle Ridelius och Hilding Karlsson för bestämning av äppelsorter. Olle Ridelius höll även ett kåseri om äpplen. Båda dessa herrar besökte naturum även förra året när de nya lokalerna i hus 106 invigdes.

Höstlovsskoj varje dag

Fler aktiviteter som vi har ordnat i år är ugglekvällar, holkbygge, fågelmorgon, utterexkursion, flugfiskekurs, pontonbåtsfiske, blomstervandring och flottningshistoria. Vi har även haft några **föreläsare** som har berättat i vår fina föreläsningssal. Ett exempel är Daniel Rosengren som i april höll ett föredrag om sin cykeltur från Nordkap till Afrikas sydspets.

Höstlovsskoj har det varit varje dag under höstlovet. Då har det funnits möjlighet att gå en natur-

Koll på insekter. Alva och Emelie tittar på insekter i naturums klassrum.

stig och svara på kluriga frågor med chans att vinna en bok. Dessutom har det erbjudits gratis naturpyssel med diverse naturmaterial.

Den 26 oktober berättade Lotta Rahme om **garvning av fiskskinn** med traditionella metoder. Hon har mångårig erfarenhet av detta och har bland annat tillverkat de gästböcker i fiskskinn som finns i naturum.

Den 8 november berättar Håkan Vargas Sundberg om sina erfarenheter med **viltskådning** av björn och kungsörn från ett gömsle i Hälsingeskogarna. Håkan driver sedan några år tillbaka Vargas Vildmarkslodje, som är en ekoturismupplevelse med kvalitetsmärkningen Naturens Bästa.

Björnar och familjeliv i fågelvärlden

Bo Kristiansson är en erfaren naturfilmare som har producerat ett tjugotal naturfilmer för Sveriges Television. Onsdagen den 19 november håller han ett föredrag med temat **"Är björnen farlig?"**. Hur gör vi om vi möter en björn? Detta försöker Bo besvara denna afton. Föredraget arrangeras i samarbete med Studieförbundet.

Staffan Ulfstrand är pensionerad professor i zoologi från Uppsala universitet. Efter pensioneringen har han bland annat ägnat sig åt populärvetenskapligt skrivande vilket har resulterat i en rad prisbelönta böcker. Onsdagen den 26 november håller han ett föredrag om parbildning och **familjeliv i fågelvärlden**.

Under februari och mars blir det en utställning med **tråsnidade fåglar** vid ett fågelbord inne i naturum. Dessa är tillverkade av Tom Nilsson som är hantverkaren bakom de träfigurer vi har i naturum.

Vi på naturum vill tacka alla våra besökare för den trevliga sommaren och önskar er varmt välkomna i fortsättningen!

Mattias Halvarsson